

PUTOVANJE / LUTANJE / BIJEG
U POEZIJI I PROZI SIME MRAOVIĆA

Helena Peričić

Lomljivim lampicama graviram kmicu.
S. M.

1. 0 Na samom početku iznijet ću nekoliko bitnih napomena: prvo, ovo je izlaganje vjerojatno jedno od prvih koja imaju cilj – sa stajališta tzv. akademske kritike – tumačiti pjesničko i prozno stvaralaštvo autora koji je umro u prosincu prošle, 2008. godine¹, dakle prije razmjerno kratkoga vremena. Preminuo je u dobi od 42 godine. Tih nekoliko mjeseci koliko je proteklo od njegove smrti, do koje je došlo nakon višegodišnje bitke s teškom bolešću, *a priori* usteže mogućnost apsolutno nepristrane prosudbe a svaki pokušaj tumačenja takoreći unaprijed izlaže kritici. Ovo je ustvari mali *hommage* osobi koju su neki od nas ovdje nazočnih poznavali i čiji su duh i duhovitost bili gotovo do samoga konca, do razdoblja potpune onemoćalosti bolešću, toliko prštavi i glasni da su na razini recepcije

---

¹ Ovo je izlaganje čitano na Danima Hvarskog kazališta početkom svibnja 2009.

znali povremeno zaglušiti staloženost njihova iščitavanja ili zastrti izvornu ozbiljnost diskursa. Pritom mislim prvenstveno na tekstove koje je autor nudio kao književnost, kao onaj dio svoga stvaralaštva do kojega je istinski držao, kao umjetnik riječi. Ovdje ću dakle nastojati uputiti na neke sastavnice književnoga stvaralaštva Sime Mraovića vezane uz temate zadane na ovogodišnjem skupu.

Tekstovi koji ovom prilikom zaokupljaju uvid, unatoč njihovoj genološkoj različitosti – a riječ je dakle o poeziji i prozi – tiskani su u jednoj knjizi, preciznije, u jednom svesku. Naime, godine 2002. u nakladi SKD »Prosvjeta« (Zagreb 2002.) objavljen je u Hrvatskoj prvi – kako mu stoji u podnaslovu – »manjinski roman«, *Konstantin Bogobojazni*, koji će već iduće godine doživjeti novo Durieuxovo izdanje; spomenuto pak prvo izdanje iz 2002. u jednosveščanom obliku obuhvaća i pjesme odnosno lirske zapise iz pet Mraovićevih zbirki nanizanih obrnutom kronologijom nastanka, od najnovije do najstarije. To su sljedeće zbirke: *Laku noć Garbo* (POP&POP, Zagreb 2001.), *Između usana* (Meandar, Zagreb 1997.), *Na zemlji je sjena* (Meandar, Zagreb 1994.), *Rimljanima nedostaje milosti* (Revija, Osijek 1990.), i izbor iz zbirke *Sezona otrova* (Quorum, Zagreb 1986.).²

Držim da je uputno najprije ukratko objasniti i raščlaniti temeljni predmet ovoga uvida. Mene dakle ovdje zanima ostvarenje temata putovanja, lutanja i bijega, i to kako u poeziji tako i u prozi odabrana pisca; iako su

---

² Osim navedenim zbirkama uključenim u jednosveščano izdanje zajedno s romanom *Konstantin Bogobojazni* (Durieux, Zagreb 2003.), za ovu prigodu poslužila sam se i u časopisima objavljenim ciklusima Mraovićevih pjesama:

Simo Mraović, »Prsten sjećanja« (ciklus pjesama), *Forum*, Zagreb, 30, 1991., 7-8, 235-246.

Simo Mraović, »Dvije trećine su rad« (ciklus pjesama), *Republika*, Zagreb, 47, 1991., 9-10, 125-129.

Simo Mraović, »Jezikom dodiruješ ogledalo« (ciklus pjesama), *Republika*, Zagreb, 53, 1997., 5-6, 12-21.

temati značenjski u prvi mah vrlo nalik jedan drugom, oni podrazumijevaju prilično različite pojmove; elementarno objašnjenje bilo bi da:

(1) putovanje podrazumijeva fizičko, neometano kretanje prema određenoj točki odnosno unaprijed odabranom odredištu ili cilju;

(2) da je lutanje – neometano, ali potencijalno značenjski pa i, na toj razini, »poetski« obremenjeno kretanje bez zadana cilja;

(3) da je bijeg vrsta kretanja, vrlo često bez zadana cilja i odredišta, ali s poznatim polazištem od kojega se subjekt udaljava svjesno, žurno i – obično – u nekoj vrsti straha, doživljujući zapravo polazište kao opasnost, prijetnju.

Sva tri oblika kretanja u Mraovićevu opusu itekako su zastupljena, i to kako u lirskim zapisima tako i u romanu. Međutim, u njegovu rukopisu ti oblici nisu ostvareni samo na razini tjelesnoga odnosno materijalnog: Mraović svoja putovanja, lutanja i bijeg istodobno često ostvaruje na apstraktan, posve intelektualan način, omogućujući sebi metaforičko oslobađanje od tjelesnosti, koja ga prostorno ili duhovno ograničava. Nas- tojat ću ovdje obrazložiti i potkrijepiti oba spomenuta pristupa.

2. 0 Motivi iz njegovih lirskih zapisa često su istovjetni onima u romanu, diskursu koji je (također) neupitno *autobiografski*; mogli bismo stoga paralelno, sinoptički iščitavati iste narativne – nazovimo ih filmski – sekvence, a unutar njih kadrove ili prizore navedenih temata putovanja, lutanja i bijega kako u Mraovićevim stihovima tako i u njegovoj prozi, koja je zapravo nastala posljednja u nizu, nakon svih pjesničkih zbirki. Ovdje ću odabrati jednu narativnu okosnicu i usporediti je u ta dva spomenuta iskazna prostora.

U zbirci *Između usana* iz 1997. čitav je ciklus »Zagrebamsterdam« posvećen, dakako, relaciji između Mraovićeva Zagreba (ili, točnije, Novoga Zagreba, gdje je stanovao) i Nizozemske ili »niskozemske«, u kojoj je živio njegov otac – »Nizozemac«, kako ga u stihovima naziva (dok je

pak u romanu objašnjeno da je otac u Nizozemsku došao iz pripovjedačeva rodnoga grada, Jastrebarskog odnosno Kutine, te da je u zemlji u koju je doselio »ugovarao estradne nastupe, a u slobodno vrijeme /je/ organizirao tulum«³. Rečeni ciklus odgovara u romanu epizodi putovanja automobilom u Nizozemsku u društvu dviju djevojaka, Ane i Gane, te dvaju mladića, Luia i Clifa. (Napominjem ovdje kako strana imena, interpunkciju – ili njezin nedostatak – itd. u ovom prilogu navodim u obliku *istovjetnom* onomu u kojem ih zatječem u Mraovićevim tekstovima!) To je jedna od dviju glavnih epizoda putovanja koje su opisane u romanu *Konstantin Bogobojazni*.

2. 1. U Nizozemskoj se pripovjedač Konstantin druži i putuje s ocem, kojega inače rijetko viđa i s kojim svaki susret završava svađom. Strana ga zemlja očarava svojim ljepotama, slobodom, *jointom*, kišom (koju vole zanesenjaci, kako piše), svojim jezikom, zastavom (koja je slična hrvatskoj, kako primjećuje), ali ga to putovanje ujedno ispunja sjetom: od Nizozemske ga odbijaju svađe kroz koje s ocem ondje prolazi, kao i pomisao da je pobjegao iz rata. Mraović uviđa da je to što čini zapravo bijeg – od zagrebačke svakodnevice obremenjene ratom, od policijskih patrola, prijetnje novačenjem i potencijalnom majčinom i svojom deložacijom, od bezizlaznosti.

Drugo važno putovanje u romanu ostvaruje se kada Konstantin sa svojim prijateljima – Warnicom, Brnom i Surlom – odlazi u Kozarac, zase-lak pokraj Kupe, u kojemu žive njegov djed Jovo i baka Miljka. Kozarac je dakako suprotnost velikim nizozemskim gradovima Amsterdamu i Den Haagu. Ruralna jednostavnost zaseoka pa i oskudica koja tjera djeda da dade zaklati svinju potiru sjećanje na urbanu blagodat, sjaj i neograničenu slobodu koje je upoznao u prethodno posjećenoj Nizozemskoj.

---

³ *Konstantin Bogobojazni*, Durieux, Zagreb 2003., 79.

Prije njih kao i između tih dvaju putovanja Konstantin luta sa znancima i prijateljima po Zagrebu, obilazi klubove, kavane, uživa u seksu i *jointu*, ali ponajviše – čini se – gladije. U svoj stan odlazi s vremena na vrijeme, a kad u nj ulazi, čini to strepeći da se u međuvremenu netko u stan uselio.

Kad se vozi na najviši kat svoje zgrade, njegov lift – prljav, išaran kukastim križevima i prijetećim porukama – postaje prijevoznim sredstvom na putu prema mjestu gdje stanuje i gdje se nalazi njegovo cvijeće (očito njemu vrlo značajno i znakovito); lift postaje svojevrsnim *leitmotivom* kretanja prema nebu – raj u paklu, svejedno. Uostalom, na samoj naslovnici Durieuxova izdanja portret je autora fotografirana u unutrašnjosti jednoga, doduše čistoga i urednog, lifta.

U jednom od lirskih zapisa u ciklusu *Fašnik* otac »Nizozemac«, potaknut pjesnikovom pričom o baki i djedu, njegovim roditeljima, koji ga godinama nisu vidjeli – pokošen je ganućem:

Onda tata zaplače i poklopi slušalicu.
Nazove drugi dan kaže doći.
Ima irskog crnog piva i kiše.

...na što se nadovezuju stihovi:

24 sata putujem.
Ali kad se iskreram u Den Haagu.
Vjetar zapuše s oceana i kaže.
Drž' se.⁴

Završno, britko »Drž'se« na kraju strofe istodobno zvuči kao upozorenje, ali i ohrabrenje.

Začudno je međutim kako Mraović u pjesmi od tridesetak stihova uspijeva predočiti svoj odnos s ocem, na koji upućuje zemljopisnom relacijom

---

⁴ Iz zbirke *Između usana, Konstantin...*, 185.

nazvanom sljubljenim imenima gradova – »Zagrebamsterdam«; odnos je to koji je očito odavna i zauvijek narušen, težak u nostalgiji očevoj prema domovini a potrebi sinovoj za ocem, pa upravo po tome do krajnosti složen a zapravo dramatičan. Ipak, o njemu na samom početku pjesme Mraović ispisuje prividno lake i zabavne stihove, kao da piše o posve nevažnoj i emotivno praznoj stvari:

Tata zove telefonom.
On je Nizozemac i živi.
U niskozemskoj zemlji.
Oni imaju istu zastavu kao mi.

U istoj pjesmi kompleksnost je odnosa predložena u opisu babilonske jezične situacije:

Ali nisu Iranci oni su Slaveni.
Pričaju na našem jeziku.
A mi na njihovom ne.⁵

Jezična zbrka odraz je (ili pak supostoji s ovom posljednjom) emocionalne zbrke u odnosu između oca i sina, koja paradoksalno završava u nekoj vrsti nadnaravnoga, teško vjerojatnoga reda i pomirbe, izražene gotovo infantilno, samoutješno:

Zato se tata i ja baš razumijemo.
Ali on uči naš jezik svaki dan.
A ja njihov opet ne.
Onda pričamo hrvatski.⁶

---

⁵ (Roman) *Konstantin...*, 184.

⁶ Isto, 185.

U romanu pak *Konstantin Bogobojazni* razvidno je oponašanje pripovijedanja zastupljenog u pikarskom romanu: uključeni su tu prizori lutanja po gradu, čak krađe po zagrebačkim prodavaonicama, izbjegavanja susreta sa znancem s čijom je djevojkom spavao, zalaženje u tuđe stanove i potkrovlja, u razne kavane i klubove, opisivanje boemskoga, hedonističkog života u kojemu je međutim – poput pravoga pikara – »vječno gladan«. Za posjeta ocu u Nizozemskoj, zemlji koja ima istu zastavu kao Hrvatska (što je rečeno i u gore spomenutim stihovima), upoznaje lagodan život, ali blagodatni i oduševljenje tom zemljom u pravilu se u raspravama s ocem izvrću u neugodu, svađu:

– Čuj Čiča – kaže Starik – ja vjerujem u svijetlu budućnost i u bratstvo, jedinstvo i jednakost među ljudima, ja sam na višem stupnju razvoja nego ti, ti to ne možeš razumjeti jer si na nižem stupnju razvoja nego ja, u takvim sredinama i živimo, mi smo dva svijeta, ja imam svoju kraljicu i njoj se mogu i moliti ako mi se prohtije, makar mi to ne pada na pamet, a kome se ti možeš moliti, možda svojem predsjedniku.

Sad sam ja ušutio. Volimo se Starik i ja, ta otac smo i sin, ali uvijek se posvađamo.⁷

Putovanje na sjever Europe najavljeno je još u snovima u koje je utonuo na tavanu prijateljice Ine kako bi izbjegao susret s njom i njezinim dragim; zaspao je »blaženo« kao – kako piše – »hrvatski nepoznati pjesnik Konstantin Bogobojazni«,⁸ »na ovim novinama koje bljuju bijes i mržnju«.⁹ Jedan od snova arkadijski je: »(...) žene nizozemske imaju velike grudi i velike bokove, dolaze biciklima i klepeću nanulama po putu.«¹⁰

---

⁷ Isto, 86.

⁸ Isto, 40.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto, 41.

Samo putovanje u Nizozemsku za Konstantina je i spontana, bezbrižna zabava s prijateljima, avantura, ali i bijeg iz Zagreba u prvoj fazi rata u devedesetima.

U već spomenutom ciklusu *Zagrebamsterdam* uvršten je zapis o bijegu:

oću doma u nizozemsku veli lui
i ja veli brne
i ja velim ja

svi u nizozemsku materinu
pun nam vas je kurac veli lui
talijani ubijaju zbog biznisa
irci iz osвете
poljaci te ubiju sto posto
albanci ako im staneš za vrat
crnci ako im poševiš sestru
azijati ako nemaš sitnog¹¹

A u ciklusu *Bijela djevojka* iz iste zbirke Mraović piše:

A nadohvat ruke daleko je.
Zemlja u koju bježiš daleko.
U njoj zlatne laži u potocima.
Bojiš se tamo su svi pobjegli.
Tamo su se najeli napili naspavali i rodili.¹²

Iščitavanjem romana zaključujemo kako je za pripovjedača putovanje u spomenutu zemlju bilo nešto što ga je odbijalo i privlačilo istodobno.

---

¹¹ Isto, 189/190.

¹² *Između usana, Konstantin...*, 200.

Isprva se činilo kao koristan bijeg od svakodnevice, od loše stvarnosti na ulicama Novoga Zagreba. Putujući autobusom a zatim »nadzemnom i podzemnom željeznicom« s ocem prema glavnom nizozemskom gradu, Den Haagu, Konstantin promatra »tu zemlju zamrznutu u vječno proljeće«:

Osjećao sam kako mi se pluća nadimlju od čistog nizozemskog zraka. Volio sam i nizozemsku kišu. Vole je svi zanesenjaci. Volio sam i sve Nizozemce, i njihove strance, i njihove manjine, čak i sve naše koji tamo žive.¹³

Sreća je tamo, u Nizozemskoj:

Zapalio sam prvi slobodni joint nakon dugo vremena. Slastan je bio masan i jak. Napušili smo se ko zvečke. Činilo mi se da oduvijek živim u Nizozemskoj, da sam tamo rođen i da ću tamo umrijeti. Odlučio sam te večeri. Više se ne vraćam u Hrvatsku. Ana i Gana su rekle da se isto više ne vraćaju doma.¹⁴

Konstantin međutim ponovno usne loš san u kojemu ga u strahu doziva majka.¹⁵ Snovi su očito vrlo važni u strukturi ovoga romana. Oni često nagovješćuju loše događaje te gotovo da imaju simboličko, pa i mitsko značenje kao u drevnim, mezopotamskim (osobno ih zovem) *bildungs-*spjevovima.

No, Konstantin ipak neće ostati na sjeveru. U Nizozemskoj otac razbija njegovu iluziju o onomu u što je dotad vjerovao pa Konstantin, junak ili antijunak – kako piše – više nikomu ne vjeruje:

Šutio sam. Neću ostati u Nizozemskoj. Stari se plaši da mu ne poplašim komade. A i ne vjerujem u svijetlu budućnost. U bratstvo i jedinstvo. U komunizam. Više nikome ne vjerujem. Starik me prenuo iz ljutog dremuckanja.¹⁶

---

¹³ (Roman) *Konstantin...*, 82.

¹⁴ Isto, 77/78.

¹⁵ Usp. isto, 78.

¹⁶ Isto, 80.

Otac s prijateljem Stevicom u Den Haagu raspređa o političkoj situaciji u Krajini, gdje su mu ostali roditelji. Odslušavši raspravu o pokoljima koji se tamo događaju, Konstantin osvješčuje svoj bijeg pred ratom zaključujući:

Meni se povraćalo što sam zbrisao iz rata i sada ovdje slušam najnovije vijesti. Iz prve ruke. Onako kako su se vijesti širile stotinama godina. Od usta do usta. Pojačane plastičnim lamatanjem rukama. Promjenjivim izrazima lica i žarom u očima.¹⁷

I kao što je već rečeno, Konstantinovo druženje s ocem uvijek završava svađom:

Ne trpim kad me netko zajebava. Vratit ću se ja u Zagreb. Ne trpim kad me netko zajebava. Ako se on vrati u Zagreb, ja selim u Japan. Pretijesna je jedna država za nas dvojicu.¹⁸

2. 2. Ono drugo, netjelesno, metaforičko putovanje u Mraovića je snažno istaknuto, prvenstveno u njegovim stihovima: pjesnikova težnja za prevladavanjem nedaća pretvara ga u pticu, kao u pjesmi »Demon« iz zbirke *Laku noć Garbo*:

Odi, ali samo jedanput.
Stao sam na balkon.
I zamahnuo krilima.¹⁹

U lirskom zapisu koji posvećuje majci, objavljenom 1997. u *Republici* a potom u zbirci *Između usana*, Mraović piše:

---

¹⁷ Isto, 84.

¹⁸ Isto, 86.

¹⁹ Isto, 158.

Imam srebro u kosi kao majka.
Letim pticu preko pustinje.
Baš sad prelazimo Rubikon.
Svi su žedni svi bi vode.
Samo kamenje mirno spava.²⁰

U zbirci *Rimljanima nedostaje milosti* piše:

Letio sam oko godinu dana oko Sjevernog pola
U društvu naoružana čovjeka (o kako je to
staromodno, zamislite, u društvu naoružana čovjeka).²¹

Potom u ciklusu *Zagrebamsterdam*:

Ma čovječe letim
Leti onda boli te kurac
Ako se zabijemo u oblak
To ne boli²²

ciklusu *Slavica*:

Kad sam krenuo na put.
Još malo posjedih doma.
Sve je bilo pospremljeno
U tišinu.²³

Metaforičko odježdživanje spominje se dalje u pjesmi »Manevarski metak je opasan« iz zbirke *Sezona otrova*:

---

²⁰ *Republika*, Zagreb 1997., 5-6, 17.

²¹ *Rimljanima nedostaje milosti, Konstantin...*, 275.

²² »Zagrebamsterdam«, *Između usana, Konstantin...*, 192.

²³ »Slavica«, *Između usana, Konstantin...*, 213.

Odjezdit će s njom
U Kirinsku republiku
U Labinsku republiku
U MAXImir
I u MINImir
I u predsjednički kabinet²⁴

U navedenim stihovima, dakako, primjetna je i satirično-povijesna konotacija »republikâ« te humorno poigravanje prefiksima »max«/»mini«.

Mraovićev pjesnički uzor – kojega spominje u nekoliko pjesama ili ih njemu posvećuje (a što je isticao i u nekim nastupima u kojima je recitirao svoju poeziju) – hrvatski je pjesnik Josip Sever; njega Mraović doživljuje kao svojevrsnoga brata po peru. Severova važnost za Mraovića izranja i iz atributa jezika u pjesmi »Bijele figure« (»netko objavljuje život / ispunjen nježnošću, bijelim figurama«) spominje se »severslavenski jezik«.²⁵

2. 3. Fiktivni bijeg, let, putovanje u svijet u Mraovićevu se stihu često odražava kao spominjanje raznih mjesta, ili pojmova s atributima vezanim uz strane lokacije, gradove, predjele, domaće ili strane, u koja putuje, moglo bi se reći: na rimbaudovski način, kao na kakvoj zemljopisnoj karti, priželjkujući sam stići tamo i vidjeti sve ono što u pjesmama spominje. Njegova se putovanja doista često odvijaju u samom stihu.

Tako se samo u zbirci *Rimljanima nedostaje milosti* spominju primjerice: Houston²⁶, Sjeverni pol, Egipat, Saigon i Vijetnamci, Rusi i Amerikanci, »pokrajina iz koje dolazim«, »britanska i zapadnonjemačka kina«, »posljednji kineski car«, Sajam tehnike u Beogradu, »razglednica

---

²⁴ *Sezona otrova, Konstantin...*, 331.

²⁵ Vidi u pjesmi »Bijele figure« u zbirci *Rimljanima nedostaje milosti, Konstantin...*, 284.

²⁶ *Konstantin...*, 275.

iz Wentwortha²⁷, Sibir²⁸, »mali Pariz« i München²⁹, Savski nasip³⁰ i rijeka Hudson, »njujorški televizijski studiji«, »pedeset i sedma ulica«³¹, Chicago blues, Dunav³² te, dakako, sami »*Rimljani* kojima nedostaje milosti«³³. U zbirci *Na zemlji je sjena* spominju se »jug«, Afrika³⁴, Los Angeles, Death Valley³⁵, Oslo³⁶, Jastrebarsko³⁷ itd.

U zbirci *Rimljanima nedostaje milosti* pjesnik za sebe piše:

I živim u avionima, po hotelima
Na parobrodima i u debelim zidinama
Ljetnikovaca i zimskih dvoraca³⁸

U nekim pak lirskim zapisima imena gradova postaju metafore. Kao u pjesmi »2 momenta jednog letargičnog labuda« iz zbirke *Sezona otrova*:

Uzvici su sati tvogeg učenja o tijelu
I imena gradova
Npr: Kutina/Ljubljana/ Rijeka³⁹

---

²⁷ 294.

²⁸ 302.

²⁹ 305.

³⁰ 309.

³¹ 311.

³² 335.

³³ 312.

³⁴ 228.

³⁵ 228.

³⁶ 244.

³⁷ 245.

³⁸ 293/294.

³⁹ 332.

Zanimljiva »zemljopisna« kombinacija prisutna je u sljedećim stihovima u pjesmi »Šetnja bez psa Johnsona« iz iste zbirke, *Sezona otrova*:

– hipodrom, aleje i Siget zastajkuju
pekara u Preradovićevoj nagnuta nad šank u Zadru
štuca od neispavanosti.⁴⁰

Imena međutim mogu postati sastavnim dijelom usporedbe, pojam kakav je moguće oprimjeriti stihovima iz zapisa »Večeras« iz iste zbirke:

Jer si mi
Lijepa kao Celje (...) ⁴¹

...ili stihom u pjesmi »Astra? Artikal? Boja?«:

Kava puna klinčeka je Pag.⁴²

Jedan lirski zapis nosi dapače naslov moguće ironične konotacije »S lijepog plavog Dunava i voda«.⁴³

U pjesmi »Telefonski psalmi«: » – poštanski sandučić jajasti (je) kao Texas (...) i kao detalj engleske gramatike za svakog«. Primjećujemo kako u istoj pjesmi autor »putuje« i na razini leksika: uporabom stranih riječi, izraza i ortografije, pa tako primjerice čitamo o »crnomorskim trpovima/ und afganistanskim Kurdima o taxistima iz Rovinja«.⁴⁴

---

⁴⁰ 329.

⁴¹ 334 (*Sezona otrova*).

⁴² 340.

⁴³ 335.

⁴⁴ 331.

U istom značenjskom prostoru simboličkih/metaforičkih putovanja možemo spomenuti pripovjedačevo prelaženje granice između Balkana i Srednje Europe na samom koncu romana *Konstantin Bogobojazni* («iz Novog Zagreba u Zagreb, s Balkana u Srednju Europu. Tako smo se znali šaliti»). Rijeka je granica, i poticaj za tmurno razglabanje o njima, crtama koje razdvajaju Europu od Azije.

Tužna je istina, dragi čitatelji, da su sve granice izmišljene. Onda su dugotrajno zabetonirane, onim najcrvenijim što posjedujemo, krvlju.⁴⁵

I dalje:

Opet smo prelazili preko mosta u Srednju Europu. Sunce je padalo nisko, rijeka je tekla tiho, vjetar se sporo valjao, a temperatura, idealna za udvaranje.⁴⁶

Putovanje, kretanje, susretanje novih mjesta skopčano je s interkulturnim eksperimentiranjem stranim imenima ili nadimcima poznanika i prijatelja ili nepoznatih ljudi, ali i književnih likova, filmskih junaka, naslovima pjesama (Andy Warhol, Superman, Batman, Fransis, Pjesma nad pjesmama)... – sve to na neki način predstavlja seljenje u prostore u kojima se priželjkuje biti.

U ciklusu nenaslovljenih pjesama iz zbirke *Rimljanima nedostaje milosti* nailazimo na »metaforičke« toponime:

Tada je nasrnuo na Kaliforniju, zlatna groznica,
Riznica dugih putovanja.
Brodom preko Bangkoka u nečiji LoTo.⁴⁷

---

⁴⁵ (Roman) *Konstantin...*, 126.

⁴⁶ Isto, 127.

⁴⁷ Nenaslovljen zapis u zbirci *Rimljanima nedostaje milosti*, nav. dj., 297.

Stječe se dojam kako pjesnik u svoje stihove unosi vlastite neostvarene želje za putovanjima i viđenjima, sve srkanje svijeta koje nije uspio fizički ostvariti pa to čini na papiru, u pjesmi ili prozi.

U lirskom zapisu »Zbogom Slaveni!« iz zbirke *Sezona otrova* Simo se »uvijek, oko 8h navečer, vozi vlakom u krevet«. A na istom mjestu dalje piše:

Svaki put me zagolica krajolik, ali noć, u to
Doba, tada, blatne već pravi uvojke, kuji, na
Repu megalopolisa.⁴⁸

2. 4. Složenost, slojevitost a često i nepropusnost Mraovićeva rukopisa na ontološkoj razini proizlazi dijelom iz prepletanja humora, djetinjaste nonšalancije, hedonističke beskrupuloznosti, mjestimične šokantnosti lascivnim izrazima, lucidnosti, ali i nostalgije, neskrivene tuge, melankolije, pa i iskrenoga straha. Što se izražajne strane tiče, držim da proza poput *Konstantina* iziskuje nekoliko čitanja, jer u svakom idućem otkrivamo pojedinosti koje u prethodnomu nismo zamijetili, koliko god se u prvi mah ta proza činila jednostavnom i pitkom. U poeziji pak iziskivanje angažmana čitateljeva ili slušateljeva (imajući na umu Mraovićevo umješno glasno interpretiranje vlastitih stihova) svoje utemeljenje ima u asocijativnim poigravanjima kojima predstavlja izazov intelektualnim mogućnostima pa i obaviještenosti u horizontu očekivanja samoga recipijenta. Na razini stila i sintakse, to je poezija jezičnoga eksperimenta u kojemu je nerijetko bila na snazi potpuno nekonvencionalna interpunkcija i neobičan način prekidanja ili raskidanja rečenice.

Istaknula bih potom – vezano dijelom uz pojavnost putovanja i seljenja – jezično-motivski mehanizam sljubljenosti, spajanja, svojevrsne – s jedne strane – fuzije i »eliptične« kombinacije riječi (»Zagrebamsterdam«;

---

⁴⁸ »Zbogom Slaveni!« u: *Sezona otrova*, nav. dj., 327.

»Rekli su tu ćemo i psa i mačku«), a s druge – fuzije slika: npr. »pekara u Preradovićevoj nagnuta nad šank u Zadru«. Ponekad tako zgusnute slike postaju svojevrsni aforizmi.

Čini se kao da je pjesnik nastojao što kraće i što brže izgovoriti i iznijeti puno toga pa predmnijeva kako je recipijent kadar – kao i pjesnik sam – preskakati određene premise i doći u tim fuziranim stihovanim cjelinama a prekinutim sintaksama do zaključaka koje već u mislima ima pjesnik, ali ih ne može, ne stiže, »gnjavi ga« sve izgovoriti, ne želi ih sve, kolokvijalno rečeno – »nacrtati«.

3. 0. Zaključit ću: temat putovanja / lutanja / bijega u Mraovićevu je opusu moguće sagledati (i) na tragu istaknuta obilježja njegova stvaralaštva – autobiografičnosti, kako njegove lirike tako i njegova romana *Konstantin Bogobojazni*; taj je (temat) katkad upotrijebljen kao doslovna, zemljopisna toponimska kategorija a vrlo često kao metaforičko-simbolička. I u prvom i u drugom slučaju riječ je o, držim, »seljenju u druge prostore« koje ponekad izrasta iz psiholoških, elementarnih pobuda za izlaskom, bijegom iz vlastita milieua, onog koji svojim sastavnicama predstavlja egzistencijalnu ali i esencijalnu prijatnu pjesniku; ili pak (kao druga mogućnost) to Mraovićevo nastojanje ima svrhu u apstraktnom letu u sve-svijet – šarena i raznolika, kozmopolitska (ponekad i metaliterarna) mjesta – u koja Mraović leti samo u mašti, svjestan da tamo nikad na stvaran, tjelesan način neće dospjeti.

LITERATURA

- Simo Mraović, »Prsten sjećanja« (ciklus pjesama), *Forum*, Zagreb, 30, 1991., 7-8, 235-246.
- Simo Mraović, »Dvije trećine su rad« (ciklus pjesama), *Republika*, Zagreb, 47, 1991., 9-10, 125-129.
- Simo Mraović, »Jezikom dodiruješ ogledalo« (ciklus pjesama), *Republika*, Zagreb, 53, 1997., 5-6, 12-21
- Simo Mraović, *Na zemlji sjena*, Meandar, Zagreb 1994.
- Simo Mraović, *Konstantin Bogobojazni*, Durieux, Zagreb 2003.
- Goran Rem, *Koreografija teksta. Pristup korpusu hrvatskog pjesništva iskustva intermedijalnosti (1940-1991)*, Meandar, Zagreb 2003.

TRAVELING / WANDERING / ESCAPING IN THE POETRY AND PROSE OF SIMO MRAOVIĆ

S u m m a r y

In her work, which is an appropriate *homage* to Simo Mraović, the extremely talented poet who, at the end of 2008 died when he was 42 years old, the author interprets and contextualizes – at the cultural manifestation called Hvar Theater Days – the set theme of traveling / wandering / escaping in Mraović's collections of poems: Poison Season (*Sezona otrova*), 1986, The Romans lack mercy (*Rimljanima nedostaje milosti*), Osijek 1990, The shadow covers the Earth (*Na zemlji je sjena*), Zagreb 1994, Between lips (*Između usana*), Zagreb 1997, Goodnight Garbo (*Laku noć Garbo*), Zagreb 2001, as well as in his »minority novel« Constantine, The God Fearing (*Konstantin Bogobojazni*), Zagreb 2003 and 2007.

It is (also) possible to interpret these themes in Mraović's opus by following the trail of the distinguishable characteristic of his literary creations: the autobiographical quality in Mraović's novel Constantine, The God Fearing, as well as a part of his lyrics; sometimes, the theme is metaphorically – symbolical, and sometimes it is a literal, geographical category. In both cases, the author believes, Mraović's works deal with »moving to other places«, which sometimes arises from a psychological, basic urge to leave his own *milieu*, which with its parts represents existential or essential threat to the poet, or perhaps that attempt aims for an abstract escape into all-world – colorful and various, »Rimbaud-like« perceived cosmopolitan, sometimes meta-literal places – to which Mraović flies only in his imagination, feeling that he would never be able to go there in a real, physical way.